

(мил. авв. VI аср)

Турон халқларининг ахамонийлар босқинига қарши қурашига раҳбарлик қилган жасур саркарда. Қадимги юнон тарихчиси Геродотнинг “Тарих” (мил. авв. V аср) асарида ёзилишича, Ахамонийлар давлати асосчиси Кир II мил. авв. 530-йилда Туронга бостириб қирганида, Тўмарис массагетлар қабиласининг маликаси бўлган. Массагетлар бу пайтда Амударё (Аракс) бўйлари ва Кизилқумда яшашган. Тўмарис массагетлар подшосининг хотини бўлиб, у эрининг вафотидан сўнг давлатни бошқарган. Эрондан келган босқинчилар қўшини билан массагетлар ўртасида шиддатли жанглар бўлган. Дастлабки жангда Тўмариснинг ўғли Спарангиз (Спарганис) бошчилигидаги массагетлар голиб чиққан. Бирок кейинги жангда форслар хийла йўли билан Спарангиз ва айрим массагетларни асир олишганда, ор-номусга чидай олмаган Спарангиз ўзини ўлдирган. Тўмарис ўглининг халокатидан эсанкираб қолмай, ўз халқининг манфаатини ўйлаб, Кир II дан массагетлар юртидан чиқиб кетишини сўрайди. Бирок форслар шохид рад жавобини бергач, икки ўртада аёвсиз жанг бўлган. Геродот массагетлар ва форслар ўртасидаги жанг тафсилотларини ўз асарида қуйидагича тасвирлайди: “Менинг билишимча, бу жанг варварлар ўртасидаги барча жанглардан ҳам дахшатли бўлган. Аввал ҳар иккала қўшин бир-бирини узок масофадан туриб, қамондан ўққа тутдилар. Қамон ўқлари тугагач, улар найза ва қилич билан қурашдилар. Жанг узок вақт давом этди. Қўп қон тўқилди. Ниҳоят, массагетлар қалаба қозондилар. Форс қўшинларининг асосий қисми, жумладан, Кир II ҳам жанг майдонида халок бўлган. У тўлиқ 29 йил шохлик қилган эди. Кир II нинг жасади топилгач, малика (Тўмарис)нинг буйруғи билан унинг қесилган боши инсон қони билан тўлғазилган мешга қилинган”.